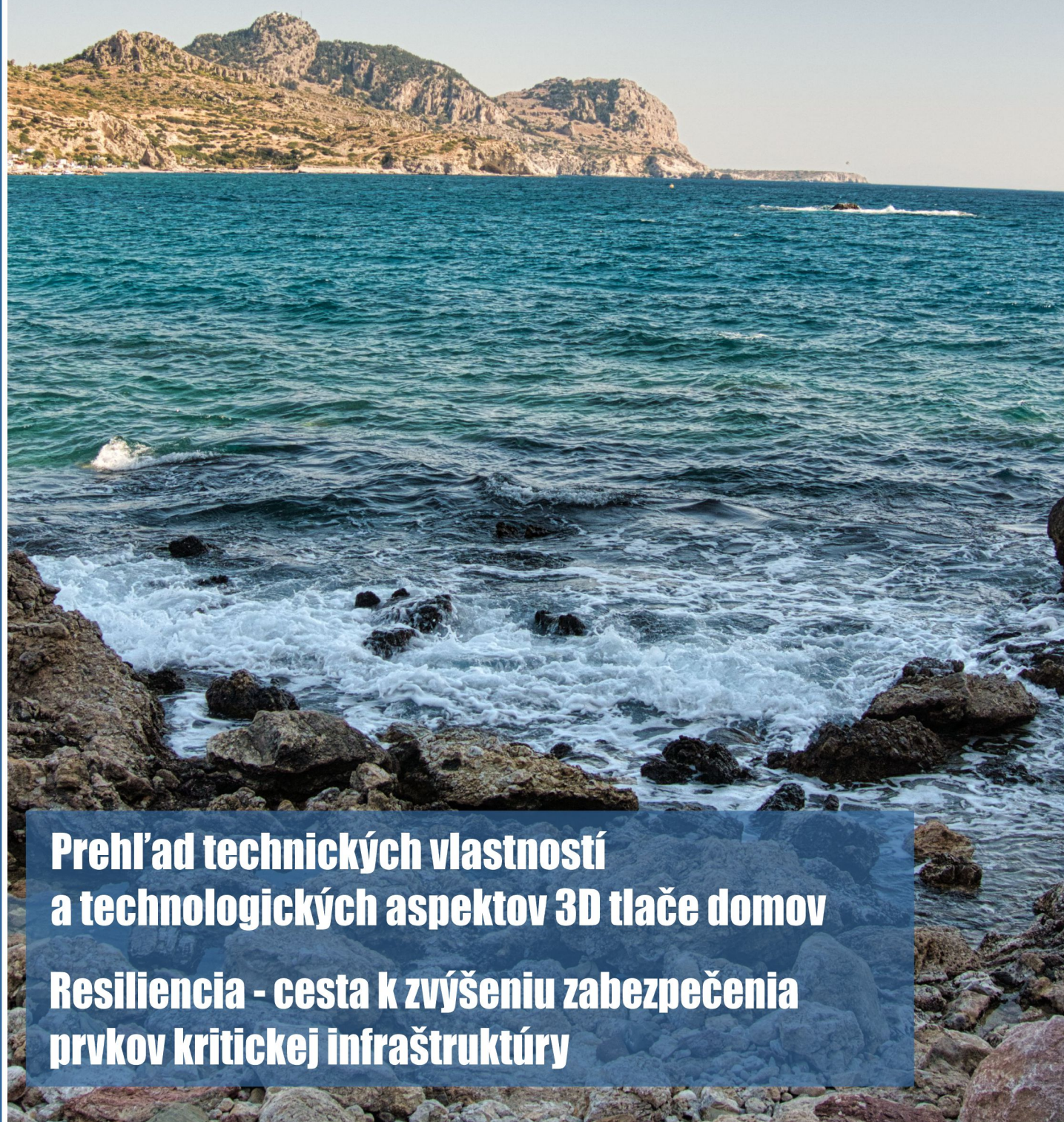

Mladá veda

Young Science

**Prehľad technických vlastností
a technologických aspektov 3D tlače domov**

**Resiliencia - cesta k zvýšeniu zabezpečenia
prvkov kritickej infraštruktúry**

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 2, ročník 7., vydané v decembri 2019

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Stredozemné more. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

REDAKCIA

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

Mgr. Martin Hajduk (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

VÝVOJOVÁ ŠTRUKTÚRA ZAMESTNANOSTI A PRÍJMOV V POĽNOHOSPODÁRSKOM SEKTORE NA SLOVENSKU

DEVELOPMENT STRUCTURE OF EMPLOYMENT AND WAGES IN THE
AGRICULTURAL SECTOR IN SLOVAKIA

Ivana Kravčáková Vozárová, Martina Marchevská¹

Autorky pôsobia ako odborné asistentky na Fakulte manažmentu Prešovskej univerzity v Prešove. Ivana Kravčáková Vozárová sa vo svojom výskume prioritne venuje ekonomickej výkonnosti a manažmentu slovenských podnikov prevažne poľnohospodárskeho sektora, analýze medzinárodného obchodu s agrokomoditami či hodnoteniu konkurencieschopnosti agrárneho sektora Slovenskej republiky v kontexte manažmentu verejnej správy a hospodárskych politík Európskej únie. Martina Marchevská sa venuje konkurencieschopnosti podnikov, maloobchodu ako aj analýze ekonomických metód z hľadiska makroekonomických ukazovateľov.

The authors are a lecturers at the Faculty of Management of the University of Prešov in Prešov. Scientific work of Ivana Kravčáková Vozárová is focused on research of economic performance and management of Slovak companies mainly of the agricultural sector, the analysis of international trade in agricultural commodities and the evaluation of the competitiveness of the agricultural sector of the Slovak Republic in the context of the management of public administration and the economic policies of the European Union. Scientific work of Martina Marchevská is focused on the competitiveness of the enterprises, retail trade as well as economic analysis methods in terms of macroeconomic indicators.

Abstract

Agriculture is an important basis for the global economy. In most countries with a higher rural population, agriculture is an important part of their economy. Employment is the basis of people's livelihoods, and it is therefore important to pay attention to the fact that economic globalization affects agriculture and employment and how countries should rationally respond to these impacts. The aim of the paper is to evaluate trends in the area of employment and average wages in agriculture in the period under review in the context of the assessment of the share of the given sector in the overall results of employment and average wage in Slovakia. Key words: employment, average wage, share of employment, agriculture, Slovak Republic

¹ Adresa pracoviska: Ing. Ivana Kravčáková Vozárová, PhD., Ing. Martina Marchevská, PhD., Katedra ekonómie a ekonomiky, Fakulta manažmentu, Prešovská univerzita, Konštantínova 16, 080 01 Prešov
E-mail: ivana.kravcakova.vozarova@unipo.sk; m.marchevska@unipo.sk

Abstrakt

Poľnohospodárstvo je dôležitým základom globálnej ekonomiky a vo väčšine krajín s vyšším podielom vidieckeho obyvateľstva je poľnohospodárstvo významnou súčasťou ich hospodárstva. Zamestnanosť je základom obživy ľudí a preto je potrebné venovať pozornosť skutočnosti ako hospodárska globalizácia ovplyvňuje poľnohospodárstvo a zamestnanosť a ako by mali jednotlivé krajiny na tieto vplyvy racionálne reagovať. Cieľom príspevku je zhodnotiť tendencie v oblasti vývoja zamestnanosti a priemernej mzdy v poľnohospodárstve v skúmanom období v kontexte zhodnotenia podielu daného odvetvia na celkových výsledkoch zamestnanosti a priemernej mzdy na Slovensku.

Kľúčové slová: zamestnanosť, priemerná mzda, podiel na zamestnanosti, poľnohospodárstvo, Slovenská republika

Úvod

Hospodárska globalizácia výrazne ovplyvnila hospodárstvo, spoločnosť a ďalšie aspekty jednotlivých krajín aj celého sveta. Ako je dobre známe, poľnohospodárstvo je dôležitým základom globálnej ekonomiky a vo väčšine krajín s vyšším podielom vidieckeho obyvateľstva je poľnohospodárstvo významnou súčasťou ich hospodárstva. Zamestnanosť je základom obživy ľudí a preto je potrebné venovať pozornosť skutočnosti ako hospodárska globalizácia ovplyvňuje poľnohospodárstvo a zamestnanosť a ako by mali jednotlivé krajiny na tieto vplyvy racionálne reagovať. V rámci perspektívy do roku 2020 je Spoločná poľnohospodárska politika EÚ (SPP) konfrontovaná so súborom výziev, ktoré sledujú tri hlavné ciele (Burja 2014):

- zaručiť európskym občanom dlhodobú potravinovú bezpečnosť;
- zaručiť rozvoj poľnohospodárstva v súlade s požiadavkami životného prostredia či zdravia verejnosti a tak zaručiť udržanie životaschopného vidieka;
- udržať spoločenstvá, pre ktoré je poľnohospodárstvo dôležitou hospodárskou činnosťou vytvárajúcou miestnu zamestnanosť a dôležité pracovné miesta.

Burja (2014) tiež tvrdí, že dosiahnutie týchto cieľov si vyžaduje dlhodobú stratégiu zamestnanosti vo vidieckych oblastiach a jej aktívnu činnosť podľa princípov na dosiahnutie trvalo udržateľného hospodárskeho a sociálneho rozvoja. Poľnohospodárstvo patrí k dôležitým hospodárskym odvetviam vo vidieckych oblastiach. Tieto oblasti si vyžadujú konkurencieschopné poľnohospodárstvo usporiadané do životaschopných hospodárskych štruktúr s vhodným technickým vybavením a primeranou finančnou silou. Tieto podmienky je potrebné dosiahnuť optimálnou produktivitou práce podobne ako v iných hospodárskych odvetviach, aby sa zabezpečil konkurencieschopný príjem pre poľnohospodárov a ich primeraný zisk.

Poľnohospodárstvo, z hľadiska zamestnanosti zohráva vo vidieckych regiónoch ešte stále významnú úlohu i keď zamestnáva menej pracovníkov ako ostatné odvetvia národného hospodárstva. Zamestnanosť v poľnohospodárskych podnikoch je v súčasnosti výrazne ovplyvnená poklesom produkcie a racionalizačnými opatreniami za účelom úspory nákladov, a tým zvýšenia efektívnosti výroby najmä v oblasti materiálno-technickej základne a pracovných nákladov. Vplyvom racionalizácie výroby a zvyšovaním investícií sa zlepšuje

materiálno-technické vybavenie poľnohospodárskych podnikov a ubúda platená manuálna práca (Chrastinová a kol. 2015).

Práca v poľnohospodárstve má osobitosti v porovnaní s prácou v iných odvetviach hospodárstva. Využívanie pracovnej sily v rastlinnej výrobe je prísne sezónne. Práca v poľnohospodárstve je tiež špecifická kvôli celkovej fyzickej záťaži, často nepravidelnému pracovnému času, záťažou teplom i prachom či prácou vo voľnom priestranstve a náročnom teréne. So špecifickým charakterom práce v tomto odvetví súvisia aj špecifické riziká. Podľa Szaba a Grznára (2015) majú pracovné sily v poľnohospodárskom odvetví istú špecifickosť práve v dôsledku svojho pôsobenia v sektore, ktorý využíva prírodné zdroje krajiny a plní aj environmentálne poslanie, keďže napomáha uchovaniu prírodného a životného prostredia krajiny, za čo však tento sektor nie je osobitne odmeňovaný. Slovenské poľnohospodárstvo ako útlmové odvetvie pri pomalom raste dopytu po poľnohospodárskych surovinách a potravinách a rastúcom tlaku zahraničného importu potravín púta k sebe čoraz menej pracovníkov. Tento trend je však všeobecný a prejavuje sa vo väčšine krajín sveta, aj v EÚ. Rastúce vybavenie poľnohospodárstva a poľnohospodárskych podnikov modernou technikou a technológiou, ktorá nahrádza živú prácu vedie k rastu produktivity práce a znižovaniu mzdových nákladov.

Medzi územnými celkami Slovenska sú dlhodobो konštatované rozdiely. Tieto možno popísať ukazovateľmi sektorovej (a odvetvovej) štruktúry, ukazovateľmi hospodárskej výkonnosti regiónu, tiež ukazovateľmi zamestnanosti a dôchodkovej situácie obyvateľstva. Za príčinu regionálnych disparít je považovaná lokalizácia ekonomických aktivít a ich štruktúra (Daňová 2018). Podľa Jamborovej a Masára (2015) vývoj agrárnej zamestnanosti na Slovensku charakterizuje nielen pokles pracujúcich, ale i podielové zmeny v postavení v zamestnaní, v zastúpení profesijných kategórií, v štruktúre pracujúcich z hľadiska pohlavia, veku či vzdelania. Tieto zmeny sú reakciou na zmeny v potrebe práce vyplývajúce z postupnej reštrukturalizácie poľnohospodárskej výroby a zvyšujúcich sa nárokov na rast produktivity práce a efektívnosť poľnohospodárskej výroby.

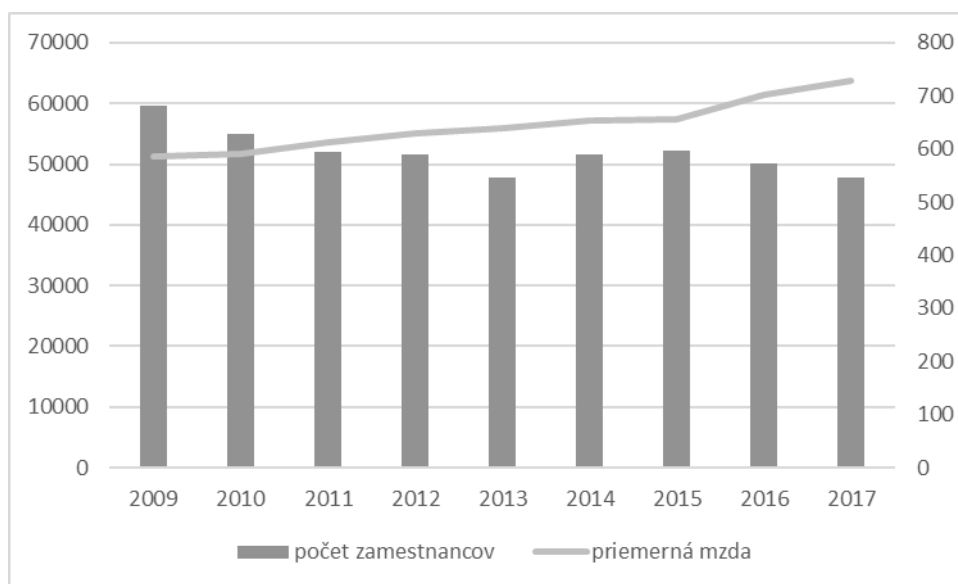
Cieľom príspevku je zhodnotiť tendencie v oblasti vývoja zamestnanosti a priemernej mzdy v poľnohospodárstve v skúmanom období v kontexte zhodnotenia podielu daného odvetvia na celkových výsledkoch zamestnanosti a priemernej mzdy na Slovensku.

Výsledky a diskusia

S trendom poklesu podielu poľnohospodárstva na tvorbe pridanej hodnoty korešponduje v hodnotenom období znižovanie využívania výrobného faktora práca. Je zrejmé, že kým v prvej fáze (do roku 2004) prispeli k masívnemu úbytku pracovníkov z odvetvia doznievajúce vplyvy reštrukturalizačných procesov, spojené s privatizáciou a transformáciou poľnohospodárskych podnikov, v druhej fáze (od roku 2004) to boli najmä podnikateľské rozhodnutia, ústiace do zmien v štruktúre produkcie a racionalizačných opatrení. Zamestnanosť v poľnohospodárstve klesala od roku 1995 do roku 2013, avšak v období po vstupe do EÚ bol pokles miernejší. Podiel zamestnanosti v primárnom sektore Slovenska bol v roku 2011 porovnateľný s Českom (3,2 %), ale bol významne nižší ako v Poľsku, a tiež nižší ako v Maďarsku (7,1 %) či Rakúsku (4,8 %) (Blaas 2013). V porovnaní s týmito krajinami môžeme potvrdiť pretrvávajúce diferencie. Zamestnanosť v poľnohospodárstve od

roku 2014 zaznamenala len veľmi mierne medziročné zmeny, tak z pohľadu rastu ako aj poklesu ku koncu sledovaného obdobia (Graf 1).

Chrastinová (2018) taktiež potvrdila diferencie z hľadiska sociálneho aspektu t. j. zamestnanosti a odmeňovania. Zamestnanosť má v poľnohospodárstve z dlhodobého hľadiska klesajúcu tendenciu, ktorá sa v posledných rokoch spomalila. Na 100 ha p.p. sa zamestnanosť pohybuje v priemere 2,2 pracovníka, ale v jednotlivých okresoch Slovenska je to už od 1,5 až po 4 pracovníkov. Vyššia zamestnanosť je v okresoch západného Slovenska, čo súvisí s produkčnou výkonnosťou týchto oblastí. Z hľadiska právnych foriem je vyššia zamestnanosť v poľnohospodárskych družstvách. V ocenení práce sú len mierne rozdiely z hľadiska právnych foriem v prospech obchodných spoločností. Diferencie ale pretrvávajú medzi priemernou mzdou v poľnohospodárstve a výškou priemernej mzdy v národnom hospodárstve.

Graf 1 – Vývoj počtu zamestnancov a priemernej nominálnej mzdy, 2009 – 2017 (v Eur)
Zdroj: MPRV SR 2019.

Priemerná mesačná nominálna v poľnohospodárstve v sledovanom období bola na úrovni od cca 75 do 79 % priemernej mzdy v národnom hospodárstve (Tabuľka 1). Pokles miezd v poľnohospodárstve sa v porovnaní s inými odvetviami začal už v roku 1992. Mzdová nerovnosť zjavne závisí jednak od čisto regionálnych faktorov (vyššie ceny a životné náklady na niektorých územiach), ako aj od odvetvovej štruktúry regionálnych ekonomík. V niektorých regiónoch prevládajú v štruktúre hospodárstva ziskové odvetvia (napríklad IT a financie), zatiaľ čo iné územia sa špecializujú na poľnohospodárstvo s nízkymi príjmami. Príčinu nízkej úrovne priemernej mzdy v poľnohospodárskom sektore je možné hľadať v stále nízkej výkonnosti a dôchodkovosti tohto rezortu v porovnaní s inými odvetviami, na ktorú má vplyv aj sezónnosť výroby v spojení s nízkou technickou úrovňou. Podiel zamestnanosti v poľnohospodárstve na celkovej zamestnanosti v národnom hospodárstve počas celého sledovaného obdobia klesal, s výnimkou rokov 2014 a 2015. Z údajov MPRV SR (2019) vyplýva, že v roku 2014 došlo k zvýšeniu produkčnej výkonnosti v poľnohospodárstve, čo sa odrazilo v náraste zamestnanosti (o 1,8 %) a tým aj v zvýšení osobných nákladov (o 5,8 %). K

zvýšeníu zamestnanosti prispeli aj opatrenia v rámci Programu rozvoja vidieka SR 2007-2013 smerujúce k vytváraní pracovných príležitostí (diverzifikácia), ale aj k obnove materiálno-technickej základne, čo sa odrazilo v optimalizácii pracovných síl. Naďalej pretrvávali rozdiely vo výsledku hospodárenia medzi podnikmi v rozdielnych prírodných podmienkach a v právnych formách.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
podiel na zamestnanosti	4,56	4,39	4,38	3,19	3,18	3,26	3,28	3,13	2,99
podiel na priemernej mzde	78,6	76,98	78,88	79,13	77,67	79,95	75,88	78,73	77,04

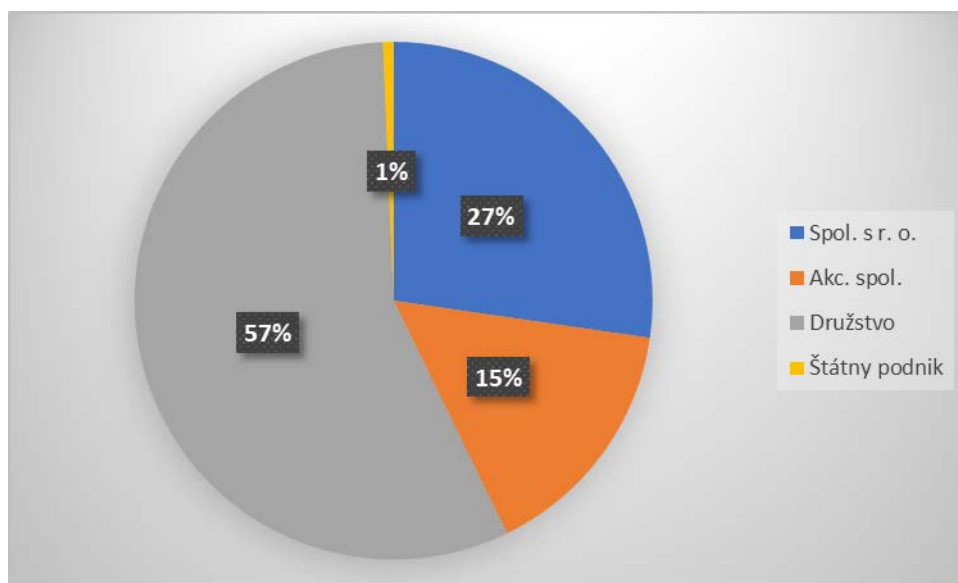
Tabuľka 1 – Podiel poľnohospodárstva na zamestnanosti a priemernej mzde celkovo za SR, 2009-2017 (v %)

Zdroj: MPRV SR 2019.

Z pohľadu regionálneho členenia bol najvyšší podiel zamestnancov v poľnohospodárstve v roku 2017 zaznamenaný v Nitrianskom, Trnavskom a Trenčianskom kraji, príčina čoho môže spočívať v tom, že v krajoch západného Slovenska bol rozhodujúci produkčný ukazovateľ výroba viacnásobne vyšší ako v ostatných krajoch Slovenska. Ide o kraje s najvyššou produktivitou práce. Najnižší podiel zamestnancov je v Bratislavskom kraji, čo je dané aj jeho iným odvetvovým zameraním a menšou rozlohou, za ktorým nasleduje Košický kraj a Žilinský kraj. Avšak podľa Némethovej a kol. (2017) má Bratislavský kraj špecifické postavenie zamerané na zásobovanie hlavného mesta kvalitnými a čerstvými potravinami rastlinného a živočíšneho pôvodu. Nízka úroveň zamestnanosti v Žilinskom kraji je priamo úmerná nižšej výkonnosti poľnohospodárstva v krajoch na severe Slovenska, nakoľko ide o kraj s menej priaznivými klimatickými a pôdnymi podmienkami pre rastlinnú výrobu, ktoré sa prejavujú nielen vo vyšších výrobných nákladoch, ale aj vo finančných ukazovateľoch hodnoty výroby.

Z grafu 2 možno vidieť, že najviac pracovných príležitostí v poľnohospodárskom odvetví v komparácii s ostatnými právnymi formami poskytovali v roku 2017 poľnohospodárske družstvá. Tento trend však môžeme považovať za dlhodobý. Oveľa nižší podiel na zamestnanosti majú jednotlivé obchodné spoločnosti a iba minoritný podiel štátne podniky.

Podľa Lázikovej a Bandlerovej (2007) z nasledovného možno vyvodiť záver, že poľnohospodárske družstvá plnia okrem produkčných funkcií aj veľmi dôležitú sociálnu a demografickú funkciu najmä vo vidieckych oblastiach, čím napomáhajú zastaviť alebo aspoň spomaliť trend odlivu obyvateľstva z týchto oblastí a zároveň sú významnou oporou politiky zamestnanosti.

Graf 2 – Podiel počtu zamestnancov v poľnohospodárstve v podnikoch podľa právnych foriem, 2017

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2019.

Záver

Dôležitým faktorom budúceho vývoja zamestnanosti v poľnohospodárstve bude vývoj konkurencieschopnosti tovarových výstupov slovenských poľnohospodárov na domácom a zahraničnom trhu. Ich trhovú pozíciu sa bude meniť v závislosti od cenového vývoja a veľkosti konkurenčnej ponuky, efektívnosti zhodnocovania výrobných vstupov a faktorov domácimi výrobcami, ale aj od zmien v organizácii trhu (Blaas 2013). Podľa Jamborovej a Masára (2015) existuje viacero príčin aktuálneho stavu zamestnanosti v poľnohospodárstve. Medzi základné príčiny patrí nezaujímavosť mladých ľudí o toto odvetvie, pretože práca v poľnohospodárstve je všeobecne málo ohodnotená. Príjmová neatraktivita, sťažené pracovné podmienky, nerovnomerné rozloženie práce počas roka sú pre mladú generáciu stále i napriek pokroku v poľnohospodárskom sektore nezaujímavou voľbou. V rámci podpory zamestnanosti bude potrebné podporovať generačnú obmenu pracovníkov v poľnohospodárstve zvýhodnením projektov prispievajúcich k zlepšeniu vekovej štruktúry pracovných síl v poľnohospodárstve.

Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:

doc. Ing. Rastislav Kotulič, PhD.

Príspevok je súčasťou riešenia vedeckého grantu VEGA 1/0082/19 „Riadenie podnikov potravinárskeho priemyslu v kontexte dopadov globalizačných a integračných tendencií“.

Použitá literatúra

1. BLAAS, G., 2013. *Poľnohospodárstvo a potravinárstvo Slovenska z hľadiska prechodu k vyššiemu štádiu rozvoja*. Working papers 52. Ekonomický ústav SAV, Bratislava 2013. ISSN 1337-5598.
2. BURJA, V., 2014. Some aspects of employment in Romania's agriculture in the European context. In: *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*. Roč. 16, č. 1, s. 41-51. ISSN 1454-9409.
3. DAŇOVÁ, M., 2018. *Sociálne a hospodárske efekty agrosektora v samosprávnych krajoch Slovenskej republiky*. In: Kotulič, R., Vavrek, R. (ed.s). *Proceedings of the International Scientific Correspondence Conference EAEP 2018*. Prešov, Prešovská univerzita v Prešove, s. 27-38. ISBN 978-80-555-2062-9.
4. CHRASTINOVÁ, Z., 2018. Ekonomická, produkčná a sociálna situácia v poľnohospodárskych subjektoch. In: *Roľnícke noviny*. Roč. 7, s.10-11. ISSN 0231-6617
5. CRAFTINOVÁ, Z., S. BELEŠOVÁ a M. JAMBOROVÁ. 2015. Ekonomicko-sociálne aspekty poľnohospodárstva. In: *Ekonomika poľnohospodárstva*. Roč. 15, č. 1, s. 4-26. ISSN 1335-6186.
6. JAMBOROVÁ, M. a I. MASÁR. 2015. Vývojové tendencie zamestnanosti v agrárnom sektore a v potravinárskej výrobe v poslednej dekáde (2005-2014) na Slovensku. In: *Ekonomika poľnohospodárstva*. Roč. 15, č. 4, s. 109-123. ISSN 1335-6186.
7. LÁZIKOVÁ, J. a A. BANDLEROVÁ. 2007. Družstvo ako forma podnikania v poľnohospodárstve v podmienkach Slovenska. In : *Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie: Podnikanie na poľnohospodárskej pôde vo väzbe na rozvoj vidieka*. Nitra: The Slovak University of Agriculture, Račkova Dolina, 26. – 27.4.2007, (pp. 127-141). ISBN 978-80-8069-872-0
8. MPRV SR. 2019. Zelené správy. [online]. Bratislava, [cit. 27. október 2019]. Dostupné z: <http://www.mpsr.sk/index.php?navID=122>.
9. NÉMETHOVÁ, J., A. DUBCOVÁ a H. KRAMÁREKOVÁ. 2017. Poľnohospodárstvo Slovenska v rokoch 2002-2014 a jeho regionálne diferenciacie. In: *Geografický časopis*. Roč. 69, č. 3, s. 281-298. ISSN 2453-8787.
10. ŠÚ SR. 2019. Hrubý obrat - Ekonomický účet - vybrané ukazovatele poľnohospodárstva za rok 2017. [online]. Bratislava, [cit. 25. október 2019]. Dostupné z: <https://slovak.statistics.sk>